

Posudek na habilitační práci PaedDr. Petra Kučery, PhD., Literární komparatistika a interkulturní literatura. K problematice cizího a jiného v myšlení o literatuře a v meziliterárních vztazích (Olomouc 2014)

Habilitand se zabývá problematikou, která patří do literární vědy a týká se především teorie literatury ve smyslu teoretické komparatistiky, poetiky a textové analýzy, přičemž je však výrazně překračuje směrem ke kulturologii a areálovým dimenzím literatury. Autor již na počátku příznačně uvádí pojem „dialog kultur“ a svou metodu definuje jako reflexi tzv. interkulturního obratu. Zde bych si dovolil poznámku, jež by tyto předběžné úvahy rámcovала: po synchronii metod imanentních představovaných v našem kulturním prostoru zejména českým strukturalismem v návaznosti na ruskou formální školu a na německý a český formismus (V. Šklovskij, B. Ejchenbaum, R. Jakobson, B. Tomaševskij aj., Gustav Freytag, F. Spielhagen, K. Friedemannová; o tom mj. V. Erlich, R. Wellek, O. Sus aj.) přichází nový historismus, ale nikoli pouze bohemistické imitace cizích modelů (Greenblatt), ale celkový obrat k diachronii, jež navazuje na autochtonní směry ruské (kulturně historická škola), české a polské (realismus, pozitivismus). V 19. století byla literatura vždy součástí široce chápané kultury a pozitivismus zkoumal literaturu především kulturně tematicky. Jakobsonovská „literárnost“ („literaturnost’), jádro ruského formalismu, se koncentrovala na specifikum literatury, jejíž základní vlastností je být literaturou; později přichází obrat k čtenáři, a to z několik zdrojů, včetně moderní hermeneutiky, recepční estetiky i někdejšího romantického impresionismu a ještě dříve psychologických přístupů odvozených z duchovnědy (Dilthey) nebo psychiatrie a psychologie (Freud, Jung), ale také filozofického konceptu fenomenologického a poté všelických kombinací, jako byla estopsychologie (Hennequin), formalistický psychologismus (Vygotskij) nebo strukturální sociologie (Goldmann), případně komplexnějších náznaků globálně

psychologických (kognitivismus). Ale to neznamená, že by interkulturní obrat vycházející z meziliterárnosti D. Ďurišina byl něčím zvláštní, spíše – jako v humanitních vědách vždy – akcentuje jeden hyperbolizovaný rys literatury, neboť kultura a mezikulturní jevy jsou autochtonní podstatou literatury a byly dříve zkoumány jako její tematizovaná složka. To se například týká i dnes módního tématu tzv. ekfráze. Nepřeceňoval bych dnešní antievropocentrismus a jeho možné důsledky: přehnané zdůrazňování všeho neevropského vede často k opačnému extrému, tedy k odřezávání kulturních kořenů, z nichž vyrůstala jedna z civilizačních hodnot současného světa: spíše jde tedy o narovnání, balanci sankcionovaných hodnot. Důležité je to, co Kučera zmiňuje na počátku, a to je mezikulturní myšlení, stejně jako jinde je důležité myšlení genologické nebo naratologické, tj. prizma nahlížení objektu. Habilitandovo zhodnocení komparatistické literatury, jež ve svých důsledcích vede k interkulturnosti, je výborné ve své zkratkovitosti a vypuklosti, leckde však chybí hloubkovější záběr; to je vždy problém interkulturnosti jako takové: literární a obecně kulturní jevy jsou úzce spjaty s fyziognomií národního jazyka a utvářením národní tradice korpusem literárních textů; nadnárodní (supranational) přesah se sebou takřka vždy nese jisté zploštění oněch hlubinných vrstev a to se týká i jejich vědecké reflexe. I interkulturní literární věda vychází z nějakého primárního národního okruhu a jeho znalosti: třeba Gérard Genette a jeho francouzská zkušenost, René Wellek a jeho středoevropanství naroubované na americkou realitu, Bachtinovo myšlení vycházející z přirozené multikulturality tamních státních celků a z tradic ruského myšlení, jež se vždy konfrontuje s evropským (fenomenologie, např. Machlinův výklad z roku 2015 a jeho rozbor Bachtinových hovorů v tzv. nevelsko-vitěbském období¹); je tomu tak i v případě moderní německé aplikace hermeneutiky, již jako první u nás ve

¹ Viz naši recenzi: Hledání „velkého času“ Michaila Bachtina (Виталий Л. Махлин: Большое время: Подступы к мышлению М. М. Бахтина. Opuscula Slavica Sedlcensia, tom VIII. Redakcja tomu Roman Mnich i Roman Bobryk. Uniwersytet Przyrodniczo-Humanistyczny w Siedlcach, Siedlce 2015. ISBN 978-83-64884-68-9.). *Novaja rusistika* 2015, č. 2, s. 76-81. ISSN 1803-4950.

své studii z roku 1969 kriticky reflektoval František Kautman. Kučerovo kladné ocenění mezikulturního dialogu třeba doplnit i jeho odvrácenou stranou: vždy je to kdo s koho. Kučera je ve výkladu teorie interkulturality přesvědčivý, silný je ve znalosti podstatné literatury předmětu, kterou dokáže náležitě a argumentovaně zhodnotit.

Jestliže v teoretických partiích o interkulturalitě a tradici literární komparatistiky směřující k její interkulturní podobě je Kučera argumentačně velmi zdatným vykladačem, v partiích analytických a interpretačních, kde zkoumá komparativní interkulturní aspekty literárních směrů, se navíc prezentuje jako vynikající znalec různých děl, zejména evropského symbolismu. Mám sice trochu problém s označením Ch. Baudelaira za symbolistu, je to přece jen rozdíl oproti Mallarméovi méně Lautréamontovi, ale je zřejmé, že svou optiku pojímal jinak citlivě i rázně, zejména ve vztahu k rilkovské poetice; nevím však, jak přímo a nakolik symbolismus souvisí s tzv. abstraktní poezií. Argumentačně přesvědčivá je i partie o středoevropském postmodernismu, kde by se jistě hodilo i nějaké srovnání s ruskou literaturou (kde je tento směr obzvláště silný a světový), která, jak vidno jinde, není habilitandovi cizí. I když materiálové jádro Kučerova habilitačního spisu ve smyslu teorie interkulturalnosti tkví v německojazyčném prostoru (Kafka, Rilke, Hesse), stejně cenné jsou jeho sondy do literatury ruské a turecké (Nikolaj Gogol, Orhan Pamuk), i když zase jde spíše o evropsky přijatelné fenomény (u Gogola jeho hoffmannismus, u Pamuka celková aktuálnost problematiky) vyňaté z dané národní tradice, jež vytvoří známá řetězcová spojení, která už sama o sobě tato spojení interpretují.

Klíčová je partie o interkulturalitě recepčního procesu, jak habilitand dokládá na Rilkovi. A skvělá je kapitola analyzující zničení interkulturního dialogu ve 30. letech minulého. To bych možná neviděl tak dramaticky, i když cesta zpět již nevede a přesně víme, co a kdo byl příčinou této likvidace – cesta však může vést nikoli zpět, ale jinam. To by vyžadovalo trochu interkulturní

extrapolace, sumarizaci současnosti a výhled do budoucna, ale to by byla do značné míry jen spekulace, i když obrysy této cesty jinde už máme.

Celkovému zacílení erudované, kultivované a objevené Kučerovy habilitační práce bych jen vytkl podle mého názoru příliš mnoho citačního materiálu (i když chápu argumentační potřeby), často i s českými překlady cizojazyčných originálů (snad implicitní doklady problémů interkulturní recepce), příliš jednoznačný výklad tzv. Východu a Západu, jež je dnes zatížen tolika významy, že geneze a sémantika těchto pojmů je nutně zatemněna, zvláště když si uvědomíme, že sama Evropa je spíše geopolitickým a kulturním poloostrovem Asie, kde se prolíná řada navrstvovaných vlivů, jež se pak „osekávaly“ redukovaly, různě kombinovaly a transformovaly, aniž by setřely relativně celistvé jádro mediteránního prostoru coby kolébky moderní Evropy.

Podobně sonda do interkulturality Gogolovy novely *Něvská třída* vyvolává z hlubin kulturního vědomí a podvědomí celé řetězce významů obrovského rozpětí vedoucí až k úvahám o všem, co stojí na hranici nebo pomezí (boundary research).

Kučerův habilitační spis představuje podstatný příspěvek ke studiu proměn současné literární vědy, zejména teoretické komparistiky, tváří v tvář posunům či dokonce zásadním změnám kulturních vzorců v globalizujícím se světě směřujícím k „novému světovému řádu“, jehož podstata není detailně známa a jež vyvolává pnutí opačná, rezistentní, jež se projevují i na podobě současné vědy o kultuře a literatuře, zejména pokud jde o jejich proměny a znejist'ování, rozkolísávání identity. Viděli jsme to naposledy výrazně při udělování Nobelovy ceny za literaturu v roce 2015 Světlaně/Svitlaně/Svjatlaně Alexijevičové, jejíž literární identita je zjevně ruská, ale osobnostní, politická aj.

spíše běloruská nebo dokonce ukrajinská²; to je jistě delikátní téma, které před námi otvírá propasti poznání, jichž se dotýká také Kučerova studie.

Vzhledem k intelektuální úrovni práce, argumentační přesvědčivosti, materiálové bohatosti, šíři znalostí a promyšlené teorii a analytické praxi a aktuálnosti tématu modifikace současné literární vědy a zvláště teorie tváří v tvář zásadním změnám **doporučuji, aby se habilitační spis Petra Kučery *Literární komparatistika a interkulturní literatura*, který odpovídá požadavkům na práce tohoto druhu, stal podkladem habilitačního řízení a v jejím výsledku udělení vědecko-pedagogické hodnosti docenta v oboru teorie literatury.**

V Brně 16. dubna 2017

Prof. PhDr. Ivo Pospíšil, DrSc.

² Viz o tom naši glosu: K identitě národní literatury aneb Která literatura vlastně dostala Nobelovu cenu za literaturu za rok 2015? *Proudy* 2015, 2.
http://www.phil.muni.cz/journal/proudy/revue/eseje_fejetony/2015/2/pospasil_k_identite_narodni_kultury.php#articleBegin